

AYNI BEDENDE ŞİZOFREN GİBİYİZ

Hakan Bıçakçı

Hemen her filmin bir “protagonist”i vardır. Eksen karakter, merkezi karakter, başkahraman diye tanımlayabiliriz Yunanca kökenli bu kelimeyi. Genellikle özdeşlik kurulan kişidir, hikâyedeki avatar’ımızdır. Bazen de yadırgayarak belirli bir mesafeden baktığımız kişidir. Kimi anlatılarda ise yönetmenin/yazarın alter-egosu’dur. Genellikle bir problemi çözmekle uğraşır. Zıt güçlerle mücadele eder, çatışmayı yaratır. Olaylar dizisinin ana icracısıdır. İzleyici protagonist’leri sever, çünkü sinema ilerlemeyi sever.

Seyirci olarak elinden tutup birlikte yola çıkacağımız protagonistin her zaman “iyi insan” olması gerekmez. Empati gerekli olsa da sempati şart değildir. Hikâyeye güzel anlatılırsa uyuşturucu kaçakçılarının, banka soyguncularının, hatta katillerin tarafını tutabiliriz. **Hitchcock**’un dediği gibi: “Bir şeyin peşindeki kişinin sempatik birisi olmaya gereksinimi yoktur, çünkü seyirci hep onun yanındadır ve onun için endişe eder.” Sinema tarihi *Taxi Driver*’daki Travis, *Clockwork Orange*’daki Alex, *Anayurt Oteli*’indeki Zebercet gibi, dizi tarihi *Breaking Bad*’deki Walter White gibi ünlü kara protagonistler (dark protagonist) ile doludur. Bırak iyi insan olmayı, protagonist insan olmak zorunda da değildir. *Kayıp Balık Nemo*, *Bugs Bunny*, *Babe* filmindeki domuz, *Rastgele Baltazar*’daki eşek, hatta **Quentin Dupieux**’nün *Rubber* filminde olduğu gibi sosyopat bir otomobil lastiği de ana karakter olabilir.

Protagonist her zaman filmin en ilginç karakteri veya hikâyenin merkezindeki figür olmayabilir. *Terminator*’da protagonist Terminatör değil, Sarah Connor’dır mesela. Protagonist’in ana karakter olmadığı (secret protagonist), aktif olmadığı (passive protagonist), sabit olmadığı (split protagonist) istisnai durumlar da mevcuttur.

Her filmin bir protagonist’i vardır, evet, ama protagonist illa bir kişi olmak zorunda değildir. Seyirci tekil kişilerle daha net özdeşlik kursa da bazen protagonist kadrosunda birden çok kişiyle karşılaşırız. Burada da iki kategori çıkar karşımıza. İlki “plural protagonist”tir. Bu modda hepsinin dramatik ihtiyacı aynıdır. Birinin başarısı diğerlerinin de mutluluğu, birinin yenilgisi diğerlerinin de

mutsuzluğu olur. En popüler örnekler ise ikili yapılardan gelir: **Laurel and Hardy**, **Thelma and Louise**, **Bonnie and Clyde**, **Batman and Robin**, **Tango and Cash**, **Dumb and Dumber** gibi. Bu popüler yapıda ikili bazen birbirini destekler niteliktedir, bazen de zıt karakterler olarak sunulur. Birinin korkaklığı diğerinin cesaretini vurgular, birinin aptallığı diğerinin zekâsının altını çizerek. Plural protagonist yapısı illa iki kişiyle sınırlı değildir tabii. Kadro bu örneklerde olduğu gibi genişleyebilir: **Üç Silahşörler** (3), **The Seven Samurai** (7), **Fellowship of the Ring** (9), **Şirinler** (105), **Potemkin Zırhlısı** (bir sınıfın tüm insanları).

Çoklu protagonist yapısında diğer mod ise “multi protagonist”tir. Burada plural protagonist’ın aksine karakterlerin farklı arzuları ve acıları olabilir. Birbirlerinden bağımsızdırlar. **Pulp Fiction**, **Hannah and Her Sisters**, **Büyük Umutlar**, **Bir Zamanlar Anadolu’da** gibi filmlerde olduğu gibi. Yeri gelmişken **Robert Altman**’ı bu formun üstadı olarak analım.

Kuşkusuz en çok rastlanan yapı ikililerdir. Sinema tarihi birbirinden ünlü ikililerin tarihidir aynı zamanda. Bu alandaki örnekler saymakla bitmez. Çok sevdiğim özel bir alt kategori ise bu ikilinin aynı kişi olmasıdır. Bu kategoride iki ayrı oyuncu aynı karakteri canlandırır. Oyuncu kullanımındaki bu görsel numaradan dolayı sadece sinemanın (ve tiyatronun) yaratabileceği bir tekinsizlik çıkar ortaya. Göz iki farklı insan görür, kulak iki farklı insan duyar, bilincimiz ise bu ikisinin aynı kişi olduğunu kabullenmeye zorlanır.

Hikâyesinin merkezinde yüz nakli olan **Face/Off**’daki (1997) **Nicolas Cage** ile **John Travolta**’nın Castor Troy adlı aynı karakteri oynaması gibi istisnai durumlar ve dönüşümün bilimsel olarak açıklandığı bilimkurgu örneklerinin dışında mevzu psikolojiktir çoğunlukla. Dr. Jekyll/Mr. Hyde’in bölünmüş benlik yapısını tekrar eden bu özel kategorinin belki de en popüler örneği **Fight Club**’dır (1999). Tyler Durden’in Jack’in alter-egosunu öğrenmemizle, kişisel çatışma içsel çatışmaya dönüşür. Paralel kimlik meselelerine, borderline durumlara, benlikten kaçış sendromlarına veya fantezilerine psikolojik gerilim türünde sıkça başvurulur. Bu yapının tamamlayıcılarından biri de “femme fatale” arketipidir. Baştan çıkararak, dönüştüren ya da yok eden, ölümcül cazibeyi temsil eden kadın. **Fight Club**’da bu kadının adı Marla Singer’dir. Niyeti öyle olmasa bile varlığıyla erkek karakteri ezerek içinden cinsel açıdan daha aktif alter-ego’lar çıkarır.

Bu durumun benzeri, çok daha katmanlı bir psikolojik gerilim olan **Lost Highway**’de (1997) karşımıza çıkar. Yine bir ölümcül cazibe vardır hikâyede. Yine

özgüven krizi içindeki bir adamı ezerek içinden daha güçlü ve aktif birini çıkarır. İkisi hem aynı kişidir hem değildir. İki farklı oyuncu aynı karakteri canlandırır yine. Bu defa kişilik bölünmesi durumunu final sürprizi olarak öğrenmeyiz. Bu patolojik vakayı adım adım takip ederiz.

Lost Highway'de ek olarak ölümcül cazibe rolünde şöyle bir durum vardır. Aynı oyuncu iki ayrı karakteri oynar. Koyu renk saçlı, soğuk, isteksiz güzel Renee, sarışın, frapan Alice olarak dönüşen karakterin karşısına çıkar. Aynı kadın oyuncunun hikâyedeki farklı bir karakteri canlandırması *Vertigo* (1958), *Obsession* (1976), *Possession* (1981) filmlerinde olduğu gibi burada da güçlü bir tekinsizlik uyandırır.

Çoğunlukla tek başına olan merkezi karakterin, bu rolde yalnız olmadığı durumlardan bir kesit paylaşmayı denedim. Çoklu kahramanlar içinde de sinemanın en çok sevdiği form ikili protagonist yapısı. Hikâyeyi ilerletme işlevini bölüşen bu ikiliyi bazen yan yana görürüz, bazen karşı karşıya, bazen de yukarıdaki örneklerde olduğu gibi iç içe.